

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 21 april 2026

Mål nr
B 7476-24

PARTER

Klagande

Birgitte Bonnesen, 19560518-1824
Medborgare i Danmark
Lyngsåsa 11 Lgh 1001
137 70 Dalarö

Ombud: Advokat Per E Samuelson
Ebervall & Samuelson Advokatbyrå AB
Bagersgatan 2
211 25 Malmö

Ombud: Advokat Christina Bergenstein
Advokatgruppen i Stockholm
Box 5153
102 44 Stockholm

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Grovt svindleri

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2024-09-10 i mål B 2457-23

Hovrättens dom

se Bilaga**DOMSLUT**

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom i ansvarsdelen och frikänner Birgitte Bonnesen från åtalet i sin helhet och befriar henne från skyldigheten att betala en avgift till brottsofferfonden.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

Högsta domstolen ändrar hovrättens domslut beträffande rättegångskostnader på så sätt att Birgitte Bonnesen ska få ersättning av allmänna medel för

- rättegångskostnader i tingsrätten med 9 276 725 kr och 4 585,28 euro. Av beloppet avser 7 409 500 kr ombudsarvode, 14 850 kr och 4 585,28 euro utlägg samt 1 852 375 kr mervärdesskatt samt

- rättegångskostnader i hovrätten med 3 181 383 kr. Av beloppet avser 2 513 000 kr ombudsarvode, 32 107 kr utlägg och 636 276 kr mervärdesskatt.

Birgitte Bonnesen ska få ersättning av allmänna medel för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen med 1 203 335 kr. Av beloppet avser 962 500 kr ombudsarvode, 168 kr utlägg och 240 667 kr mervärdesskatt.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Birgitte Bonnesen har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet i dess helhet samt tillerkänna henne full ersättning av allmänna medel för sina rättegångskostnader i hovrätten och i tingsrätten.

Hon har i andra hand yrkat att gärningen ska rubriceras som brott av normalgraden och att påföljden lindras. Även om brottet rubriceras som grovt har hon yrkat påföljds lindring.

Riksåklagaren har motsatt sig ändring av hovrättens dom och förklarat att hon vidhåller andrahandsyrkandet om grov marknadsmanipulation.

Birgitte Bonnesen har – i händelse av frikännande dom – yrkat ersättning av allmänna medel för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 14.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Under åren 2017–2019 uppmärksammades problem med penningtvätt i ett flertal banker i Norden. Fokus låg främst på bankernas verksamhet i Estland, Lettland och Litauen.

2. Birgitte Bonnesen var vid den tiden verkställande direktör för Swedbank. När banken lämnade de tredje och fjärde kvartalsrapporterna för 2018, samt i samband med att Sveriges Television i februari 2019 sände den första delen av Uppdrag gransknings program med titeln ”Swedbank och penningtvätten”, gjorde hon vissa uttalanden om bankens åtgärder mot penningtvätt i bankens estländska verksamhet. Uttalandena gjordes vid intervjuer i media och vid ett möte som banken hade med representanter för bankens största ägare.
3. Vad avser de uttalanden som Birgitte Bonnesen gjorde vid intervjuerna i media åtalades hon för grovt svindleri, alternativt grov marknadsmanipulation. När det gäller de uttalanden hon gjorde vid mötet med Swedbanks största ägare åtalades hon för obehörigt röjande av insiderinformation.
4. Åtalet för grovt svindleri, alternativt grov marknadsmanipulation, handlade om uttalanden som Birgitte Bonnesen i egenskap av verkställande direktör för Swedbank hade gjort vid intervjuer med sex av Sveriges större tidningar/nyhetsförmedlingar, en internationell kanal för ekonomiska nyheter samt uppgifter som lämnats vid telefonmöten och i ett pressmeddelande.
5. Åtalet för obehörigt röjande av insiderinformation gällde frågan om Birgitte Bonnesen vid mötet med representanterna för bankens största ägare hade obehörigen röjt insiderinformation genom att två dagar innan Uppdrag gransknings program sändes informera om att programmet skulle sändas och att det skulle handla om Swedbanks roll i penningtvättshärvan i Estland.

6. Tingsrätten frikände Birgitte Bonnesen på samtliga punkter. Enligt tingsrätten var de uttalanden som hon hade gjort inte vilseledande på det sätt som krävs för ansvar enligt bestämmelsen om grovt svindleri alternativt bestämmelsen om grov marknadsmanipulation. Vidare ansåg tingsrätten att den information som lämnades av henne vid ägarmötet varken var så konkret eller specifik att den utgjorde insiderinformation.

7. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom och dömt Birgitte Bonnesen för grovt svindleri till fängelse i ett år och tre månader. När det gällde åtalet för obehörigt röjande av insiderinformation har hovrätten instämt i tingsrättens slutsatser och således frikämt henne i denna del.

8. Hovrätten har ansett det bevisat att det fanns indikationer på att det under åren 2007–2015 förekommit omfattande misstänkta penningtvättstransaktioner mellan kunder i Swedbanks estländska verksamhet och motpartskunder i Danske Banks verksamhet i Estland. Hovrätten har också ansett att det fanns information om att det i bankens verksamhet i Estland hade förekommit allvarliga brister i bankens åtgärder för att bekämpa penningtvätt under samma period.

9. Mot den bakgrunden har hovrätten funnit att Birgitte Bonnesen lämnat vilseledande uppgifter när hon intervjuades av Svenska Dagbladet och TT i samband med att Swedbank släppte sin tredje kvartalsrapport för räkenskapsåret 2018. Enligt hovrätten förmedlade uppgifterna det vilseledande budskapet att det inte fanns några misstänkta penningtvättskopplingar till Danske Banks verksamhet i Estland under åren 2007–2015. Uppgifterna har enligt hovrätten varit ägnade att påverka bedömningen av Swedbank i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada. Birgitte Bonnesen har enligt hovrätten handlat med insiktsuppsåt.

10. De uttalanden som Birgitte Bonnesen gjorde i övrigt har enligt hovrätten inte varit vilseledande och hon har frikänts från åtalet i dessa delar.

Vad målet i Högsta domstolen gäller

11. Målet gäller om Birgitte Bonnesen ska dömas för grovt svindleri alternativt grov marknadsmanipulation för uttalanden hon gjort i två intervjuer i media om penningtvätt i Swedbanks estländska verksamhet. I målet aktualiseras frågor om tillämpningen av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

De aktuella uttalandena i de två intervjuerna

12. I en intervju i Svenska Dagbladet den 23 oktober 2018 gjorde Birgitte Bonnesen bland annat följande uttalanden.

Ni har gått igenom era transaktioner med Danske Bank 2007–2015, vad hittade ni?

– Ja. Vi hittade ingenting. Vi har gått igenom alla kunder som var med i mediernas rapportering om Danske Bank och ingen av dem är, eller har varit, kunder i Swedbank. Inte en enda.

Är inte det konstigt?

– Nej, det är inte ett dugg konstigt. Alla de där kunderna är väldigt non-resident. De har inte haft någon verksamhet i Estland. Det är inte konstigt att de inte fanns hos oss.

13. I en intervju med TT den 23 oktober 2018 gjorde Birgitte Bonnesen bland annat följande uttalanden.

En noggrann genomgång har gjorts, men Swedbank har inte hittat något fuffens i den egna verksamheten, enligt Birgitte Bonnesen. Inte heller har

finansmannen Bill Browders anmälningar mot Nordea för penningtvätt dykt upp på motsvarande vis hos Swedbank, enligt Bonnesen. Men det viktigaste av allt, för varje gång vi ser något, så agerar vi, och det med kraft, säger Bonnesen. Försök till penningtvätt märker dock banken av, i alla verksamheter, men det finns också i Sverige. Som bank måste man vara medveten om att det är en risk som finns, säger hon.

Men ni har inte sett något mer i Baltikum?

– Nej, vi har inte det.

Hur säker kan du vara på att ni inte har några otvättade bykar i Baltikum?

– Med hela det som kommit upp i den här Danskehistorien, kan jag vara helt säker, vi har gått igenom allting, säger hon.

Prövningstillståndet

14. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd med utgångspunkt i hovrättens bedömning att det är bevisat

- att Swedbank Compliance på gruppnivå hade indikationer på att det under åren 2007–2015 förekom omfattande misstänkta penningtvättstransaktioner mellan kunder i Swedbanks estländska verksamhet och motpartskunder i Danske Banks verksamhet i Estland,
- att det redan den 23 oktober 2018 fanns information om allvarliga brister och åsidosättanden i dotterbankens AML-processer under samma period, även om den informationen främst tog sikte på åren 2012–2015, samt
- att Birgitte Bonnesen kände till dessa omständigheter.

Den straffrättsliga regleringen

Svindleri

15. Den som offentliggör eller på annat sätt bland allmänheten sprider vilseledande uppgift för att påverka priset på vara, värdepapper eller någon annan egendom döms för svindleri till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader (se 9 kap. 9 § första stycket brottsbalken).

16. Enligt 9 § andra stycket döms även för svindleri om någon, som medverkar vid bildande av aktiebolag eller annat företag eller som på grund av sin ställning bör ha särskild kännedom om ett företag, uppsåtligen eller av grov oaktsamhet offentliggör eller på annat sätt bland allmänheten eller företagets intressenter sprider vilseledande uppgift som är ägnad att påverka bedömningen av företaget i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada.

17. Av tredje stycket i samma paragraf framgår att om brottet enligt första eller andra stycket bedöms som grovt ska det dömas för grovt svindleri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen varit av större omfattning, kunnat medföra avsevärd skada eller annars varit av särskilt farlig art.

18. Svindleri är, rent allmänt, en sorts bedrägeri riktat mot allmänheten och straffbelägger på ett närmast förberedande stadium vilseledande av en obestämd krets personer. Brottet infördes i samband med 1942 års strafflagsreform gällande förmögenhetsbrotten och i kölvattnet av diskussionerna samt de rättsliga avgörandena med anledning av

Kreugerkraschen (se NJA II 1942 s. 420–426 och SOU 1940:20 s. 156–161 samt ”Högbroforssaken” NJA 1933 s. 724 och ”Holländska Kreuger & Toll” NJA 1934 s. 310).

19. Brott enligt 9 § första stycket kan begås av vem som helst, s.k. *allmänt svindleri*, medan straffansvar enligt andra stycket, s.k. *företagssvindleri*, endast är tillämpligt på personer som tillhör en viss personkrets, till exempel en verkställande direktör.

20. Straffansvaret för företagssvindleri skiljer sig från allmänt svindleri på det sättet att det för ansvar inte krävs att den vilseledande uppgiften lämnas i något visst syfte. Det räcker att den vilseledande uppgiften objektivt sett är ägnad att påverka bedömningen av företaget i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada. Motiveringen till det mer omfattande straffansvaret i andra stycket är att väsentligt större krav kan ställas på sanningsenligheten av uppgifter om ett företag, som lämnas av personer som har särskild anknytning till detta. Sådana uppgifter har, då de sprids till allmänheten, lättare att vinna tilltro än uppgifter från andra personer. Därigenom innebär uppgifterna en större fara. (Se NJA II 1942 s. 421.)

21. Företagssvindleri kan begås uppsåtligen eller av grov oaktsamhet. Samtliga uppsåtsformer är tillämpliga. Uppsåtet ska relatera till de vilseledande uppgifterna samt till det faktum att dessa har varit ägnade att påverka bedömandet av företaget i ekonomiskt hänseende. Något uppsåt att skada krävs alltså inte, men uppsåtet ska täcka uppgifternas vilseledande karaktär och deras möjliga konsekvenser.

22. Med ”ägnad att påverka” avses att uppgiften typiskt sett duger till att förmå andra att göra förlustbringande dispositioner. En vilseledande uppgift

som av någon anledning omöjlig kan påverka adressaten kan inte föranleda straffansvar. Det betyder att en i och för sig vilseledande uppgift med hänsyn till omständigheterna kan vara sådan att ingen rimligen kan bli vilseledd att göra någon förlustbringande disposition till följd av den.

23. För straffansvar krävs därtill att gärningspersonen agerar aktivt för att lämna vilseledande information ("offentliggör eller [...] sprider" den vilseledande uppgiften). Att inte lämna någon information alls, dvs. ren underlåtenhet, kan till följd av detta inte medföra ansvar för svindleri, även om passiviteten innebär att felaktiga uppgifter får stå oemotsagda. När det gäller ansvar för företagssvindleri krävs inte att uppgiften är positivt oriktig, utan uppgiften kan vara vilseledande därför att någon väsentlig omständighet har förtigits. (Se NJA II 1942 s. 421 och 423.)

Marknadsmanipulation

24. För marknadsmanipulation döms, bland annat, den som sprider information som ger falska eller vilseledande signaler avseende pris, tillgång eller efterfrågan på finansiella instrument (se 2 kap. 4 § första stycket 4 lagen, 2016:1307, om straff för marknadsmissbruk på värdepappersmarknaden).

25. Straffet för marknadsmanipulation är fängelse i högst två år. Om brottet med hänsyn till omfattningen av manipulationen, gärningsmannens ställning eller övriga omständigheter är grovt döms för grov marknadsmanipulation till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. (Se 2 kap. 4 § andra och tredje styckena.)

26. Begreppet falsk eller vilseledande information avser inte bara information om sakomständigheter, eller fakta rörande det aktuella bolaget eller värdepapperet. Informationen kan även avse avsändarens egna avsikter och uppfattningar rörande ett värdepapper eller något annat finansiellt instrument. Även avsiktligt utelämnande av fakta kan vara att bedöma som vilseledande information. För ansvar för marknadsmanipulation krävs också att de falska eller vilseledande signalerna ger en viss effekt. Priset ska de facto påverkas. (Jfr Jonas Myrdal och Jan Leopoldsson, Aktiefusk – var går gränserna? En bok om marknadsmanipulation, 2021, s. 127 ff.)

27. En gärning som utgör marknadsmanipulation i form av vilseledande informationsspridning sammanfaller delvis med brottsbeskrivningen för svindleri. Straffskalorna är dessutom desamma. I förarbetena till marknadsmissbrukslagstiftningen anförs att straffbestämmelserna om svindleri och marknadsmanipulation delvis överlappar varandra och att när så sker bör regelkonkurrensen lösas genom att enbart döma för svindleri (se prop. 2004/05:142 s. 72 och prop. 2016/17:22 s. 407).

Allmänt om tryck- och yttrandefrihet

28. I fråga om tryckfriheten och motsvarande frihet att yttra sig i bland annat ljudradio, television och i vissa liknande överföringar gäller tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen (de s.k. yttrandefrihetsgrundlagarna). Ändamålet med tryckfriheten och yttrandefriheten är att säkerställa ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande (se 1 kap. 1 § första stycket tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 § andra stycket yttrandefrihetsgrundlagen).

29. Det krävs stöd i yttrandefrihetsgrundlagarna för att någon ska kunna åtalas eller dömas till ansvar eller ersättningsskyldighet för missbruk av tryckfriheten eller yttrandefriheten eller medverkan till sådant missbruk, den s.k. exklusivitetsprincipen. (Se 1 kap. 9 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 14 § yttrandefrihetsgrundlagen.)

30. Tryckfrihetens och yttrandefrihetens straffrättsliga gränser dras i bestämmelserna om tryckfrihets- och yttrandefrihetsbrott (se den s.k. brottskatalogen i 7 kap. tryckfrihetsförordningen, som det hänvisas till i 5 kap. yttrandefrihetsgrundlagen). Av exklusivitetsprincipen följer bland annat att endast sådana brott som finns angivna i brottskatalogen kan föranleda ansvar för missbruk av tryckfriheten och yttrandefriheten och då enligt det särskilda straff- och processrättsliga systemet enligt yttrandefrihetsgrundlagarna med bland annat ensamansvar för utgivaren och en särskild rättegångsform.

31. Meddelarfriheten regleras i 1 kap. 7 § första stycket tryckfrihetsförordningen och i 1 kap. 10 § första stycket yttrandefrihetsgrundlagen. Enligt bestämmelserna står det var och en fritt att meddela uppgifter i vilket ämne som helst i syfte att göra dem offentliga i till exempel en tryckt skrift eller i ett program eller genom tekniska upptagningar. Meddelarfriheten har utvecklats ur den grundläggande principen att bara en person ska ha det straff- och skadeståndsrättsliga ansvaret för innehållet (ensamansvaret). Meddelarfriheten innebär därför att den som lämnar uppgifter i publiceringssyfte i princip går fri från sådant ansvar.

32. I 7 kap. 22 § tryckfrihetsförordningen och 5 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen finns särskilda undantag från exklusivitetsprincipen när det gäller vilka brott en meddelare kan

straffas för enligt allmän strafflagstiftning (meddelarbrotten). Det handlar framför allt om uppror, högförräderi, spioneri och liknande allvarlig brottslighet.

Yttrandefrihetsgrundlagarna och det materiella tillämpningsområdet

33. Utgångspunkten är alltså att om en framställning till sin yttre form omfattas av tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen så skyddas dess innehåll. Denna princip upprätthålls dock inte fullt ut. Sådant innehåll som, något förenklat, inte har med yttrandefriheten att göra och därmed inte förtjänar yttrandefrihetens skydd faller utanför vad som brukar betecknas som yttrandefrihetsgrundlagarnas materiella tillämpningsområde.

34. Det materiella tillämpningsområdet avgränsas dels genom ändamålstolkningar av tryck- och yttrandefrihetens syfte och innebörd (jfr 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen), dels genom uttryckliga undantagsbestämmelser som finns i yttrandefrihetsgrundlagarna.

35. I de ursprungliga förarbetena till tryckfrihetsförordningen framhålls att vissa yttranden eller meddelanden är brottsliga i annat avseende än som ett överskridande av yttrandefrihetens gränser och därför kan bestraffas enligt vanlig lag. Det är då avgörande vad som är tryckfrihetens innebörd och syfte. (Se SOU 1947:60 s. 120 och prop. 1948:230 s. 172.)

36. Genom en ändamålstolkning av de syften som bär upp yttrandefrihetsgrundlagarna har således till exempel bedrägeri, oredligt förfarande och svindleri under lång tid ansetts kunna beivras genom vanlig lag, trots att yttrandena spritts i ett grundlagsskyddat medium. Ett typfall är bedrägliga annonser som publicerats i tidningar. (Se bl.a. SOU 1947:60 s. 115 f., 119 och 250 f., prop. 1948:230 s. 37 och 172 samt prop. 1986/87:151 s 86.)

37. Det nyss sagda innebär ett undantag från exklusivitetsprincipen. Riktigt hur långt detta undantag sträcker sig är inte klart. Ursprungligen ansågs vissa brottstyper som sådana undantagna från det materiella tillämpningsområdet, men med tiden har det i rättspraxis framhållits att frågan om ett visst handlande, till exempel en publicering med visst innehåll i en tidning, omfattas av yttrandefrihetsgrundlagarnas materiella tillämpningsområde i stället bör bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. (Se främst "Koppleriannonserna" NJA 1979 s. 602, "Aftonbladetmålet" NJA 1999 s. 275, och RÅ 2010 ref 115 samt prop. 2001/02:74 s. 56 f. Jfr för äldre praxis "Lotterimålet" NJA 1961 s. 715 och redogörelsen för rättsutvecklingen i Gunnar Persson, Exklusivitetsfrågan, Akademisk avhandling, 2002, s. 351–377.)

38. Hur meddelarfriheten i sin tur förhåller sig till exklusivitetsprincipen har varit föremål för olika uppfattningar. En uppfattning är att meddelarfriheten undantas i samma utsträckning som det som publiceras, dvs. exklusivitetsprincipen har samma omfång både vad gäller det som publiceras och hur långt meddelarfriheten sträcker sig. En annan uppfattning är att meddelarfriheten har ett vidare tillämpningsområde och avgränsas endast till de brott som utgör meddelarbrott och som därigenom uttryckligen i grundlag har undantagits från exklusivitetsprincipens tillämpning. (Jfr SOU 1947:60 s. 50 f. och 120 f., NJA II 1949 s. 421, prop. 1975/76:204 s. 162, Hans Gunnar Axberger, Tryckfrihetens gränser, Akademisk avhandling, 1984, s. 314 ff., Gunnar Persson, Exklusivitetsfrågan s. 441 ff., Gunnar Persson, Tryckfrihet på villovägar. Om Aftonbladetmålet och dess följder, 2003, s. 47 ff. och Hans Gunnar Axberger, Yttrandefrihetsgrundlagarna, 5 uppl. 2023 s. 68.)

39. Frågan om exklusivitetsprincipens betydelse för meddelarfriheten är nära förknippad med bedömningen av om ett publicerat yttrande omfattas

av det materiella tillämpningsområdet eller inte. I de fall yttrandet som publiceras bedöms ligga utanför detta område, till exempel om det rör sig om ett bedrägeribrott genom en bedräglig annons, synes hela grundtanken med att döma enligt vanlig lag vara att kunna straffa den person som står bakom annonsen, dvs. meddelaren. För att denna grundtanke ska få genomslag behöver meddelarfriheten – i vart fall i situationer av det slaget – undantas i samma utsträckning som det som har publicerats, dvs. exklusivitetsprincipen ges samma omfång både vad gäller det som publiceras och hur långt meddelarfriheten sträcker sig.

40. Frågan om ett uttalande som påstås utgöra exempelvis svindleri eller marknadsmanipulation – som publicerats i en tryckt skrift eller annat grundlagsskyddat medium – omfattas av meddelarfriheten eller inte måste bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Vid den bedömningen bör vikt fästas vid, förutom uppgifternas närmare innebörd och under vilka omständigheter uppgifterna lämnats, den enskildes syfte med att meddela uppgifterna. Detta syfte bör därefter jämföras med de intressen tryckfriheten och yttrandefriheten avser att värna.

Bedömningen i detta fall

41. De uttalanden i media som åtalet för grovt svindleri alternativt grov marknadsmanipulation avser (se p. 12 och 13) har bestått i svar på frågor som har ställts till Birgitte Bonnesen i två relativt korta intervjuer. Det rör sig i båda fallen om uttalanden som utgör svar på frågor som journalisterna ställer om penningtvätt i Swedbanks estländska verksamhet.

42. De aktuella intervjuerna har skett i anslutning till att Swedbank lämnade sin tredje kvartalsrapport för 2018 kring vilken det fanns ett stort medialt intresse. Detta framgår bland annat av att Birgitte Bonnesen, utöver

de nu aktuella intervjuerna, intervjuades av ett flertal olika tidningar och mediabolag. Uttalandena har i samtliga dessa intervjuer utgjort svar på frågor av granskande journalistisk karaktär i sedvanliga intervjusituationer. Birgitte Bonnesen har haft kort tid för eftertanke och redigeringsansvaret för intervjuerna har legat på journalisterna och redaktionerna. Det har inte på något sätt framkommit att Birgitte Bonnesens syfte med att delta i intervjuerna har varit att använda dem som ett medel för att sprida vilseledande uppgifter som skulle påverka bedömningen av Swedbank i ekonomiskt hänseende.

43. Intervjuerna med Birgitte Bonnesen har således utgjort ett led i journalistisk verksamhet och ligger inom ramen för det i yttrandefrihetsgrundlagarna angivna syftet att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en fri och allsidig upplysning. Birgitte Bonnesens svar på de frågor som ställdes omfattas därför av meddelarfriheten.

44. Åtalet för grovt svindleri alternativt grov marknadsmanipulation ska redan på denna grund ogillas i sin helhet.

45. Vid denna utgång ska Birgitte Bonnesen tillerkännas ersättning av allmänna medel för sina rättegångskostnader i samtliga instanser. Högsta domstolen delar hovrättens bedömning avseende de yrkade beloppens skälighet i tingsrätt och hovrätt.

46. Birgitte Bonnesen har yrkat ersättning av allmänna medel för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen med 2 234 085 kr, inklusive mervärdesskatt. I beloppet ingår bland annat ersättning för ombudsarvode avseende 510,6 timmars arbete om 3 500 kr, exklusive mervärdesskatt. Med beaktande av att prövningen i Högsta domstolen varit avgränsad och inte

innefattat några bevisfrågor får hon anses skäligen tillgodosedd med ersättning motsvarande 275 timmars arbete, varav 200 timmar avser advokat Per E Samuelsons arbete och 75 timmar Christina Bergensteins arbete.

I avgörandet har deltagit justitieråden Stefan Johansson, Dag Mattsson (skiljaktig), Stefan Reimer (referent), Johan Danelius och Katrin Hollunger Wågnert.
Föredragande har varit justitiesekreteraren Malin Falkmer.

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Dag Mattsson är skiljaktig i fråga om motiveringen enligt följande.

Det står klart att Birgitte Bonnesen ska frikännas på grund av sin meddelarfrihet. Enligt min mening är skyddet vid uppgiftslämnande dock starkare än vad som nu följer av domen. Det gäller hur man ska se på den fråga som diskuteras i punkterna 38–40 om förhållandet mellan exklusivitetsprincipen och meddelarfriheten.

Enligt exklusivitetsprincipen i 1 kap. 9 § krävs det stöd i tryckfrihetsförordningen för att någon ska kunna åtalas eller dömas till ansvar för missbruk av tryckfriheten eller medverkan till missbruk av det slaget. Vad som gäller vid ett sådant tryckfrihetsbrott är reglerat i tryckfrihetsförordningen.

Bestämmelsen i 1 kap. 9 § ger genom sin avfattning klart uttryck för att den endast handlar om sanktioner i anledning av missbruk av tryckfriheten eller medverkan till detta. Det är bara på denna punkt som tryckfrihetsförordningen är exklusivt normerande. Kriminaliseringar och ålägganden att betala ersättning kan alltså ske i anledning av uttalande i tryckt skrift vid sidan av tryckfrihetsförordningen, om de inte är riktade mot missbruk av tryckfriheten. Vid tryckfrihetsförordningens tillkomst framhölls särskilt (prop. 1948: 230 s. 171) att till tryckfrihetsbrott räknas endast sådana brott som innebär missbruk av den yttrandefrihet som tryckfrihetsförordningen avser att värna. I enlighet med 1944 års tryckfrihetssakkunnigas inställning har tryckfrihetsförordningen inte som

sin uppgift att i alla avseenden reglera bruket av tryckta skrifter, varför oredliga eller illojala yttranden inte behöver kriminaliseras som tryckfrihetsbrott.

Mot bakgrund av begränsningen i 1 kap. 9 § till just ”missbruk av tryckfriheten”, och med beaktande av motivuttalandena i anslutning till den lokutionen, anses det alltså att det som ”inte har med tryckfriheten att göra”, och som därför ”inte förtjänar grundlagens skydd”, inte omfattas. Beroende på omständigheterna kan detta i stället bestraffas i vanlig ordning, t.ex. ett visst bedrägeri där den publicerade tryckta skriften har använts som ett redskap för brottet.

Meddelarfriheten i 1 kap. 7 § är emellertid inte avhängig 1 kap. 9 § utan står – som den är fastlagd – självständigt. Tryckfrihetsförordningen är utformad så att meddelarfriheten ska utgöra ett särskilt privilegium, som i och för sig har utvecklats från den tryckfrihetsrättsliga principen om ensamansvar men som har en egen yttrandefrihetsrättslig innebörd.

Enligt 1 kap. 7 § står det sålunda var och en fritt att meddela uppgifter i vilket ämne som helst i syfte att de ska göras offentliga i tryckt skrift när uppgifterna lämnas till, förenklat uttryckt, journalister, redaktioner och nyhetsföretag. I paragrafen slås det vidare generellt fast att inga andra begränsningar får finnas i denna frihet än de som följer av tryckfrihetsförordningen. Dessa meddelarbrott, där allmän lag ska tillämpas, regleras i 7 kap. 22 §. Till skillnad från tryckfrihetsbrotten i 7 kap. 2–20 §§ är kriminaliseringen av meddelarbrott inskränkt till brottslighet som avser den nationella säkerheten och liknande, som uppror, högförräderi och spioneri, samt vissa kvalificerade sekretessbrott.

I meddelarfriheten ligger att meddelaren, med undantag för de föreskrivna allvarliga brotten, straffritt kan begå brottslig gärning när det finns publiceringssyfte; i fråga om alla andra brott än meddelarbrott ska det gälla ansvarsfrihet. Samtidigt som uppgifterna lämnas i syfte att offentliggöras avhänder sig meddelaren det rättsliga ansvaret. Det är i stället den ansvarige utgivaren som kan ha att svara för eventuellt tryckfrihetsbrott enligt 1 kap. 9 § utifrån brottskatalogen för tryckfrihetsbrott i 7 kap. 2–20 §§ och med hänsynstagande till den begränsning till sådant som har med tryckfrihet att göra som anses följa av 1 kap. 9 §.

För meddelarfriheten i 1 kap. 7 § finns ingen begränsning i grundlagstexten till ”missbruk av tryckfriheten”. Därmed måste också tanken falla bort att i den paragrafen – som i 1 kap. 9 § – tolka in att uppgifter som inte har med tryckfriheten och yttrandefriheten att göra inte omfattas av meddelarfriheten. Det som sägs i 1 kap. 9 § kan lagstiftningsmässigt inte spilla över och förminska den fristående rätt som ges i 1 kap. 7 §. Inte heller kan det allmänna ändamålsstadgandet i 1 kap. 1 § på egen hand gärna inskränka vad som är en klar grundlagstext i 1 kap. 7 §. Lämnas uppgifter till en journalist eller motsvarande för att uppgifterna ska göras offentliga i tryckt skrift, kan dömas till ansvar bara om det rör sig om något av de föreskrivna allvarliga meddelarbroten.

I fråga om meddelarens ansvar ska alltså någon vidare prövning av den yttrandefrihetsrättsliga betydelsen av uppgifterna, syftet och sammanhanget inte göras – och det gäller enligt grundlagstexten oavsett om meddelandet har publicerats eller inte. Yttrandefrihetsaspekten kan i stället sägas vara omhändertagen genom att meddelarfriheten ju bara gäller om uppgifterna

lämnas till någon av de i yttrandefrihetshänseende relevanta subjekt som tryckfrihetsförordningen har pekat ut och bestämt i 1 kap. 7 § (journalister osv.), någon ytterligare och närmare bedömning av om ett omstritt uppgiftsmeddelande till dem verkligen rör yttrandefrihetens syften ska inte förekomma. I så måtto är meddelarfriheten absolut. ”Aftonbladetmålet” ger stöd för den uppfattningen.

Av legalitetsskäl går det inte att låta ändamålsöverväganden ta över den tydliga grundlagstexten i 1 kap. 7 och 22 §§. Det skulle knappast heller framstå som en god och hanterbar ordning om åklagare och domstolar hade att – med en så ganska diffus utgångspunkt – pröva om det som någon har berättat för en journalist egentligen har att göra med yttrandefrihetens syften att främja opinionsbildning och nyhetsförmedling, ens om uppgifterna hade publicerats och därmed kanske lättare kunde bedömas. Frågan skulle då också kunna väckas igen om inte den sortens hänsyn till den yttrandefrihetsrättsliga relevansen även bör tas för censurförbudet i 1 kap. 8 §.

Som framgår av domen är meddelarfrihetens förhållande till exklusivitetsprincipen omdiskuterad i rättslitteraturen. I en sak av detta slag bör, när ställning ska tas i ett brottmål, det avgörande till slut ändå vara vad som bokstavligen står i grundlagstexten. Detta synsätt kan i och för sig leda till att en meddelare med en ekonomiskt bedräglig annons, som skickas till en redaktion, i någon situation inte kan dömas (jfr p. 39 i domen). Tryckfrihetsförordningens ståndpunkt måste emellertid anses vara att det grundläggande samhällsintresset, att skydda medborgarnas fria kontakt med publicister, väger tyngre och att en sådan tillämpning får godtas i det större sammanhanget. Det är också så att det endast är själva uppgiftslämnandet till redaktionen som omfattas av meddelarfriheten, inte vad som annars

förevarit kring det bedrägliga upplägget, och det kan dessutom finnas andra än meddelaren som kan straffas för bedrägeriet.

Det anförda gäller också för yttrandefrihetsgrundlagen.

Uppgifterna i målet har lämnats till journalister i syfte att de ska göras offentliga i TT och Svenska Dagbladet. Det är inte fråga om något meddelarbrott. Birgitte Bonnesen ska därför – redan av detta skäl och utan någon ytterligare prövning – frikännas.
